

Nr 317.

Av herr **Andrén**, angående rätt att vid taxering åtnjuta avdrag för periodiskt understöd till någons undervisning eller uppfostran.

Enligt gällande bestämmelser föreligger icke avdragsrätt för periodiskt understöd till någons undervisning eller uppfostran. Ett gammalt önskemål beträffande beskattningen är emellertid att den allmänna regeln beträffande avdragsrätt för periodiskt understöd skulle utsträckas att gälla även i fråga om understöd till studerande. Det ursprungliga motivet till särbestämmelserna angående beskattning av periodiskt understöd till annans undervisning torde ha varit, att de studerande av billighetsskäl ansetts böra tillerkännas ett privilegium i beskattningshänseende. Emellertid innebära dessa särbestämmelser numera icke ett privilegium utan tvärtom ett missgynnande.

Vid 1945 års riksdag väcktes ett flertal motioner med yrkande om bl. a. avdragsrätt för periodiskt understöd till studerande (motionerna I:74, 99 och 169 samt de likalydande II:131, 144 och 275). Dessa föranledde dock icke någon riksdagens åtgärd.

Bevillningsutskottet uttalade (betänkande nr 17) i anledning av motionerna, att den skattelättnad, som uppkomme till följd av den ifrågasvarande avdragsrätten, enligt utskottets mening vore till sina verkningar synnerligen irrationell. Skattelättnaden bleve nämligen störst i de högre inkomstskikten, i de lägre inkomstskikten däremot ringa. Sådana skattskyldiga med mindre inkomster, som hade stor försörjningsbörda gentemot den egna familjen och som på grund av dem tillkommande ortsavdrag icke bleve åsatta beskattningsbart belopp, kunde ej alls utnyttja den ifrågasvarande avdragsrätten.

Mot detta argument må invändas, att utskottet här sammanblandat två skilda tankegångar. I beskattningshänseende kan ingen bli mera gynnad än den som helt slipper skatt. En helt annan sak är, att det kan vara skäligen att dessutom låta vederbörande och hans barn komma i åtnjutande av sociala stödåtgärder (t. ex. stipendier). När det gäller de inkomsttagare åter, vilka kunna utnyttja avdragsrätten, bör målsättningen vara att åstadkomma likställighet i beskattningshänseende mellan personer i samma inkomstläge. Det torde knappast kunna bestridas, att ett periodiskt understöd minskar givarens skatteförmåga — detta oavsett understödets användning hos mottagaren. I princip bör då avdragsrätt föreligga. I varje fall kan bevillningsutskottets resonemang icke utgöra ett argument för särbestämmelserna angående periodiskt understöd till studerande.

Sedan år 1945, då bevilningsutskottet och riksdagen avvisade revisionskraven, synes förevarande fråga ha kommit i ett nytt läge. Till inackorderade lärjungar vid läroverk, kommunala mellanskolor, högre folkskolor, m. fl. läroanstalter utgå nu icke behovsprövade grundstipendier å 500 kronor per läsår, och till lärjungar, vilka dagligen resa från bostadsorten till skolan och åter, icke behovsprövade grundstipendier å högst 200 kronor pr läsår. Dessutom utgå i olika former behovsstipendier (se SFS 1946:552). För de universitets- och högskolestuderande har frågan om de sociala stödåtgärderna ännu icke fått en tillfredsställande lösning. Den student-sociala utredningen har emellertid i ett betänkande (SOU 1948:42) föreslagit en rad student-sociala stödåtgärder, däribland behovsprövade statsstipendier (motsvarande kostnader under nio månader per år för kost eller för bostad och kost) för studerande med minst genomsnittlig studiebegåvning. Proposition i anslutning härtill torde komma att föreläggas innevarande års riksdag.

Därest en reform skulle genomföras på grundval av student-sociala utredningens förslag, komma möjligheterna för de mindre bemedlade att genomgå universitets- eller högskoleutbildning att avsevärt underlättas. Det har vid remissbehandlingen påpekats, att skillnaden mellan olika familjers bidragsförmåga på grund av den pågående, faktiska inkomsttjämnningen i samhället nu är väsentligt mindre än den tidigare varit. Sveriges förenade studentkårer anför i anslutning till detta: »Då enligt verkställda utredningar de årliga studiekostnaderna för en student för närvarande belöper sig till mellan 3 500 och 4 000 kronor, är det uppenbart, att endast en mycket ringa del av landets inkomsttagare är i stånd att av sina löpande inkomster helt bekosta exempelvis två barns uppehåll vid universitet eller högskola». Detta torde vara helt ostridigt när det gäller familjer i inkomstskikten närmast över »stipendiegränsen» (Uppskattningsvis 10 000 å 12 000 kronors årsinkomst), men icke heller ifråga om familjer i högre inkomstlagen bör bidragsförmågan överskattas.

De här anförda synpunkterna ha lett oss till den uppfattningen att det ur rättvisesynpunkt är befogat, att avdragsrätt införes i fråga om periodiska understöd till studerande.

En annan i detta sammanhang betydelsefull fråga är den om avdragsrätt för studiekostnader. I praxis medgives icke dylikt avdrag. Detta kan förefalla rimligt i fråga om studier av vissa slag, såsom elementär allmänutbildning eller hobbystudier, däremot icke beträffande studier, som äro avsedda och även ägnade att främja förvärvet av inläkter. I det senare fallet äro studiekostnaderna att betrakta som omkostnader för intäkternas förvärvande och böra såsom sådana vara avdragsgilla. Måhända invändes här, att enligt lagtexten avdrag från intäkt av tjänst endast må göras för kostnader för fullgörande av tjänsten, medan beträffande andra förvärvs-

källor mer allmänt talas om »omkostnader». I 20 § kommunalskattelagen, där det allmänna stadgandet om rätten till s. k. naturliga avdrag återfinnes, anges emellertid att från bruttointäkten skall avräknas »alla omkostnader — — — för intäkternas förvärvande och bibehållande». Något principiellt skäl för att förvärvskällan tjänst skulle intaga en särställning med mer begränsad rätt till omkostnadsavdrag än övriga förvärvskällor synes emellertid icke finnas, varför kostnader för förvärvande av intäkter av tjänst böra anses i princip avdragsgilla vid inkomstberäkningen (på samma sätt som t. ex. kostnader för arbetsredskap), även om de icke direkt föranledas av själva tjänsteutövningen.

Därest studiekostnader göras avdragsgilla, kan denna avdragsrätt utnyttjas av exempelvis ett kontorsbiträde, som på kvällarna tar kurser i stenografi eller maskinskrivning. När det emellertid gäller särskilt tidskrävande studier, vilka regelmässigt bedrivs utan att den studerande har förvärvsinkomster samtidigt, blir avdragsrätten av föga värde, därest den icke finge utnyttjas under andra beskattningsår än då omkostnaderna ägt rum.

Att principen om beskattningsårets slutenhet i många fall kan leda till orättvisa beskattningsresultat torde numera vara allmänt erkänt. Det kan bl. a. erinras om att 1944 års allmänna skattekommitté i ett år 1949 avgivet betänkande (SOU 1949:9) föreslår särskilda bestämmelser för beräkning av skatt å s. k. ackumulerad inkomst (av betydelse för exempelvis författare, konstnärer och uppfinnare), vilka gå ut på att inkomsten skall fördelas på flera år.

Förfaringssätt av i princip samma natur förekomma redan i vår skattelagstiftning. Sålunda få förvärvskostnaderna för maskiner, byggnader, patenträtt, gruvor etc. avdragas under en följd av år i form av värdeminskningsavdrag, och vidare har man i fråga om realisationsvinst rätt till ett »ackumulerat» naturligt avdrag för förvärvskostnader och för vad som nedlagts på förbättring av egendomen.

Det synes vara såväl rättvist som tekniskt möjligt att beträffande dem som bedrivit studier medgiva, att avdragsrätten för studiekostnader finge utnyttjas först sedan studierna avslutats och vederbörande inträtt i förvärvslivet. Det måste i sådant fall bli fråga om avskrivning av studiekostnadsbeloppet (examens förvärvskostnader). Av praktiska skäl torde det vara lämpligt att draga en gräns vid studentexamen och i tidshänseende motsvarande utbildning. Sådan utbildning kan ju även hänföras till den mer allmänbetonade utbildningen. De utbildningsvägar, som då skulle återstå, äro ett begränsat antal, vilket kunde underlätta utformningen av författningstexten. Vid andra studier skulle, såsom tidigare framhållits, avdragsrätten kunna utnyttjas under det beskattningsår, då omkostnaden ägt rum.

Grundtanken beträffande avskrivningsrätt är, att de årliga avdragen skola

vara avpassade så att anskaffningsvärdet i dess helhet avskrivs under den tidrymd tillgången beräknas vara ekonomiskt användbar. Tillämpat på den immateriella förmögenhetstillgång, som en examen kan anses utgöra, skulle detta innebära att studiekostnaden skulle vara i sin helhet avdragen först vid inträdet i pensionsåldern. Betraktat ur statens synpunkt är det emellertid praktiskt taget likgiltigt, om avskrivningstiden göres kortare, och ur den enskildes synpunkt kan detta anses önskvärt, framför allt när det gäller de akademiker som vid inträdet i förvärvslivet äro skuldsatta (dessa äro enligt 1945 års akademikerutredning i majoritet).

Beträffande storleken av det belopp som må avskrivas vilja vi endast anföra vissa allmänna synpunkter. Det är givet att dit böra räknas kostnader för kurser, litteratur m. m. För dem som studera utom sin hemort böra även medräknas fördyrade levnadskostnader. Med hänsyn till att studerande i allmänhet icke under sin studietid kunna tillgodogöra sig ortsavdrag, synes ett motsvarande belopp böra få ackumuleras.

Det torde vara ofrånkomligt, att det avdragsgilla beloppet fastställes efter schablonmässiga grunder. För att därvid icke behöva inlåta sig på en undersökning i varje enskilt fall, huruvida någon avdragsrätt utnyttjats under studietiden, kan man tänka sig ett med försiktig marginal fastställt schablonbelopp för olika slag av examina. I den mån en fullständig uppräknings av olika examina icke kan intagas i författningstexten, kan man tänka sig denna såsom exemplifierande, varefter å praxis överlåtes att bedöma övriga fall. Därest den föreslagna centralskattenämnden kommer till stånd, torde tvistiga fall kunna hänskjutas till denna.

Om en dylik avdragsrätt medgives, torde det vara riktigt att upptaga den immateriella tillgångens värde såsom förmögenhet. Skillnaden mellan dem som för sina studier förbrukat egna medel och dem som nödgats upptaga studielån kommer då till uttryck även vid förmögenhetsbeskattningen. Vid inkomstbeskattningen framträder skillnaden på så sätt att de skuldsatta få göra avdrag för gäldräntor.

Under hänvisning till det ovan anförda får jag hemställa,

dels att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte snarast låta företaga en utredning om möjligheterna att vid inkomsttaxeringen medgiva avdrag för studiekostnader i huvudsaklig överensstämmelse med vad i motionen anförts.

dels att riksdagen ville besluta sådana ändringar i kommunalskattelagen att avdrag för periodiskt understöd även må ske för vad som utgått till annans undervisning samt att vederbörande utskott ville utarbeta härför erforderliga lagtextändringar.

Stockholm den 26 januari 1950.

Georg Andrén.